

יוצרים שכה הרבה דשו בהם. אין מחברנו נוטה לצמצם עצמו לאספקט מסוים אלא מבקש הוא לתת לנו פאנוראמה רחבה במידת האפשר בתחום המסה. וראויים לציון מיוחד מאמרו על סטנדל והבייליזם ומסתו הרחבה על היינה, העשויה במתכונת פסיפס.

על אף השימוש המופלג במובאות, כמעט אין המחבר טורח להביא לפנינו מראי מקומות או ביבליוגרפיה, דבר שהיה הופך מסות אלו לאמצעי־עזר ראשוני לקוראים להתעמקות נוספת ביוצרים אלה. כמעט אין לפנינו מובאות טקסטואליות מן היוצר עצמו במטרה להוכיח תיזה זו או אחרת שהעמיד המבקר. כן מתמיהה היא נהייתו של המבקר למצוא קישורים בין היוצר הנדון ליהדות — אם כאפולונוטיקן, במסה על היינה, אם כקטיגור על קנוט המסון, ש"סר"ח בסוף ימיו. ודאי מוצאים היינו ענין רב במחקר מיוחד על היחס שבין יוצר מסוים ליהדות, אך ההבלעות המתמידות של הערות אלו בכל אחת משבע עשרה המסות מעוררות בקורא העברי תחושה "לא נוחה", משום־מה.

לשוננו של מר י. קשת בהירה ורוהטת. אף ראוי לשבח בה את היעדרן של הלועזיות והמליציות המיותרת שפשטה בבקורת שלנו. כמעט תמיד מבנה המסה בהיר והגיוי ומקל על העקיבה אחר מהלך הדיון.

על אף ההסתייגויות שהוזכרו, ראוי ספר זה להיקרא — בעיקר עליידי תלמידים בבתי־ספר גבוהים — וזאת בגלל הצורה המונוגרפית, הניסוח הברור, הסגנון המרתק, והגיוני להתעניינות רחבה יותר ברוחות המערב.

י. א.

שני אנשים

ד. דיהאמל, מחבר "שני אנשים", ניהן בכושר אבחנה נדיר של תגובות סיפוסיות אדם שונים, של המצבים שהם מועמדים בהם. אף שהרומן יש בו סיפור־מעשה שהשתלשלותו הגיונית, הנה עלילתו כמו מחולקת פרקים־פרקים, שכל אחד מהם הוא ניתוח שלם ומפורט של תגובות הגיבור או

רוחות המערב

הבה נהיה כנים עם עצמנו: אין השעה משקת לה לבקורת הספרותית העברית. דורנו דור של רצנוזיסטים הבהולים לרשום את רשימותיהם ו"להתפרסם". אין זמן, יש "להספיק", ומוספיה־ספרות בעתונות היומית מעמידים להם להללו כר נרחב להתגדר בו. אפשר בשל כך אתה חוור ומברך מדי פעם על יציאת ספר של מסות־בקורת בעלות נשימה ארוכה יותר.

לפנינו כאן 17 מסות, בעלות רמה עיונית שונה, אשר כוונתן להעמיד מתוכן את תכונתו היסודית של המערב היוצר, כדברי המחבר בהקדמתו. למעשה, לפנינו אוסף מקרי, פחות או יותר, של מסות שנצטברו בידינו של המחבר ותחום עיסוקן העיקרי — הספירות הלאטינית והגרמנית. שאם לא כך אין להבין את היעדרם של סרוונטס, ראבלה, פלופר, באלזאק, או את היסורם המפתיע של יוצרים אנגלים או אמריקאים הנמנים אף הם על "המערב היוצר". מכל מקום, לא היתה כאן הכוונה להעמיד ספר מקיף על יצירת המערב אלא לתת דיגום מובהק מתוכה — ובזאת הצליח המחבר.

המאחד את המסות שלפנינו הוא הנתיהנה הפורטרטית של היוצרים. המחבר מעמיד את דמותו הכללית של היוצר בתוך מערכת הפרטים הביוגרפיים שלו והתנאים ההיסטוריים של תקופתו. במסה על מוני־טיין — שהיא מן היפות שבספר — הרי לפניך תיאור רומניסטי כמעט של דמות וומן, ממין זה הן המסות על לאונרדו דה־וינצ'י, זולא, קנוט האמסון, סטיפן צוייג ואחרים. ממילא כמעט אין לפנינו עיון מפורט בתכונה זו או אחרת של היצירה אלא נתינה כוללנית של היוצר כפנומן מיוחד בתוך מרחב מחייתו הממשי והרוחני. האיניפורמציה — המעניינת ששלעצמה — רבה כאן על המחקר הסטטי. והבל.

נטיה זו של המחבר אין בה כדי להצדיק במלואה כתיבת מסה נוספת בתחומם של

* ישרון קשת: רוחות המערב; הוצאת עם־עובד, ת"א, תשכ"א; 329 עמ'.
 * ישרון קשת: רוחות המערב; הוצאת עם־עובד, ת"א, תשכ"א; 329 עמ'.

הם, ומתוך כך הפירוד הפתאומי גורם לו לאדואר מועקת-תדהמה הנמוגה לאטה, בעוד שסבלו של סאלאבן, שגור על הניתוק, הוא סבל נפשי ופיזי שאין לו תקנה. תהליך זה של התיידדות שני גברים רגישים ומשכילים עומד אפוא בסימנו של מין מכניזם דיאלקטי טי: בהגיע התהליך לשיאו טמונים בחובו ניצני ההרס שלו.

תיאורו של דיהאמל הוא ענייני ביותר, מלווה הומור מפוכח של מי שמשקיף מריי חוק של מקום וזמן.

א. ז.

חכמת המסכן

„חכמת המסכן“ לנתן שחם הוא ספר המתאר את שכבת האינטליגנציה בפולניה אחרי מלחמת-העולם השנייה. טיפוסיו, רובם ככולם יהודים, חברי מפלגות השמאל, שהיגרו בשנים האחרונות לארצנו. גיא-החזיון הוא פולין וישראל והבעיה העיקרית היא בעית ההשתייכות לתנועה פוליטית. מצד אחד מצמצמת ההשתייכות לתנועה את החופש המוסרי של הפרט באמצעות אוטו לנהוג בהתאם לאינטרסים שלה, שלא תמיד הם זהים עם ציוני המוסר, או לנהוג מידה של צביעות, „להסתדר“ במסגרתה המחניקה של התנועה; אך מצד שני התנועה (ובארץ: המפעל החלוצי) היא האמצעי היחיד הנותן בידי האדם את האפשרות לחיות חיים שיש בהם משמעות אמיתית. מבלעדי המשימה הצבורית, וההשתייכות לכלל, חיו של הפרט הם חסרי משמעות. הנה כך, למרות כל ההסתייגויות שיש בלבו כלפיה, שומר גיבורו של הספר אמונים לתנועה.

כל האידיאולוגיה הזאת, האפיינית לתנועות נוער ולמפלגות השמאל, נמסרת בדיבורים שאין להם סוף — הרצאות שאדם מרצה לעצמו, לפעמים גם לידידיו, או לאשת-היכו. אם נוף מודמן לכאן — חזקה עליו שיהיה לו תפקיד מסוים, למשל: לפתוח פתח למסירת דו"ח על התפתחות הקיבוץ שאליו נקלע הגיבור. תפקידם של כל הטיפוסים

הגיבורים על מצב זה או אחר שבו הועמדו.

עניינו של הרומן בפרשת יחסי-אנוש שאין הספרות מרבה לטפל בשכמותה: פרשת התרומות והתפרקותה של ידידות בין שני גברים נשואים ואבות לילדים. אין הרומן מרבה לטפל בדרך התרומותה של ההכרות ביניהם ואין הוא מעמיד בפניה מכשולים חיצוניים (שתי הנשים מקבלות את הידידות כמובנת מאליה, על אף שלא נמצאה ביניהן לשון משותפת), ולא עוד אלא שבשלב מסוים של הידידות עובר אחד מהשנים לעבוד במפעל בו עובד חברו.

במשיכות-מכחול אחדות, מובלעות כמעט, מוסר דיהאמל את כל שקשור ברקעם החברתי וההשכלתי של שני הגבורים. אף שהגיבורים פועלים במציאות חברתית מסוימת וחיים בשתי סביבות שונות זו מזו של פאריז, לא התפתה דיהאמל לתיאור הסביבה, פרט לאותם מקרים בהם הבלט רקעו של תיאור זה או אחר את שני הגיבורים. דומה כאילו בא דיהאמל לסתור הנחות מקובלות באשר לקשרים הקיימים בין ילדותו של אדם לבין התנהגותו כבוגר. דווקא אדואר חסר התסביכים, המתקדם והולך בדרך זעירי-הבורגנית הבטוחה שהתווה לעצמו, נתייתם בילדותו וגדל וחונך בפנימיות נעדרות חום ואהבה, ואילו סאלאבן, האפוף אהבת אם מאז ילדותו, שגם בגרותו ביתו מלא את דאגתן ורגשות-אהבתן של שתי נשים אהובות (אם ואשה), דווקא הוא אדם נכא-ררוח שכל חייו מלווים רגשות אשמה וכשלון. סאלאבן הא-הוב, הספוג תורות מוסר, פילוסופיה וספרות יפה, מוצא עצמו נכרך סביב גזע יציב כאדואר הכימאי, ששרשיו נותקו, כביכול, בילדותו. כשמתברר לסאלאבן מידת תלותו שלו באדואר, הוא מנסה למצוא לו קרקע אחרת להיאחז בה. אדואר, שחום ואהבה נעדרו מנוף ילדותו, זקוק לחברת אדם ואינו מרגיש כלל במעוות שביחסים שביני-

* ז'ורז' דיהאמל: שני אנשים; תרגום: ח. אברבאיה; עם עובד / ספריה לעם, תל-אביב, תשכ"א; 188 עמ'.